САНОГЕН ФИКРЛАШНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ МУҲИМ ЖИҲАТЛАРИ

Карахонова Ойсара Юлдошевна

Қарши давлат университети

Педагогика кафедраси мудири, Педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори,доцент (PhD),

Аннотация:Ушбу мақолада талабаларда саноген фикрлаш кўникмаларини шакллантиришнинг муҳим жиҳатлари таҳлил қилинган. Саноген фикрлаш — бу янги, самарали ва конструктив қарорларни қабул қилиш, муаммоларга ижодий ва рационал ёндашиш қобилиятини англатади. Ушбу ишда саноген фикрлашнинг таълим жараёнидаги аҳамияти, уни шакллантиришнинг асосий дидактик принциплари ва методикаларининг мукаммал ёндашуви кўриб чиқилган.Талабаларда саноген фикрлашни шакллантиришнинг асосий жиҳатларига, биринчи навбатда, мустақил фикрлаш, танқидий фикрлаш, ижодий фикрлаш ва рефлексив фикрлаш каби компонентлар киришини таъкидланди. Ушбу кўникмалар талабаларга ўз билимларини амалий жиҳатдан самарали қўллаш, янги ғоялар ишлаб чиқиш ва уларни мустақил равишда амалда қўллаш имконини беради.

Калит сўзлар: саноген фикрлаш, мустақил фикрлаш, танқидий фикрлаш, ижодий фикрлаш, рефлексив фикрлаш, педагогик методлар, таълимда инновациялар.

Аннотация: В данной статье анализируются важные аспекты формирования навыков саногенного мышления у студентов. Саногенное мышление означает способность принимать новые, эффективные и конструктивные решения, творчески и рационально подходить к проблемам. В данной работе рассмотрено значение саногенного мышления в учебном процессе, основные дидактические принципы и методы его формирования. Отмечено, что к основным аспектам формирования саногенного мышления учащихся относятся такие компоненты, как самостоятельное мышление, критическое мышление, творческое мышление и рефлексивное мышление. Эти навыки позволяют студентам эффективно применять свои знания на практике, разрабатывать новые идеи и применять их самостоятельно.

Ключевые слова: саногенное мышление, самостоятельное мышление, критическое мышление, творческое мышление, рефлексивное мышление, педагогические методы, инновации в образовании.

Abstract: This article analyzes important aspects of developing sanogenic thinking skills in students. Sanogenic thinking means the ability to make new, effective and

constructive decisions, to approach problems creatively and rationally. This paper examines the importance of sanogenic thinking in the educational process, the basic didactic principles and methods of its formation. It is noted that the main aspects of the formation of sanogenic thinking in students include such components as independent thinking and critical thinking. , creative thinking and reflective thinking. These skills enable students to effectively apply their knowledge in practice, develop new ideas and apply them independently.

Key words: sanogenic thinking, independent thinking, critical thinking, creative thinking, reflective thinking, pedagogical methods, innovations in education.

КИРИШ

Талабаларда саноген фикрлаш кўникмаларини шакллантириш - замонавий таълимнинг муҳим вазифаларидан биридир. Саноген фикрлаш, яъни ҳар томонлама ривожланган, ижодий, танқидий ва конструктив фикрлаш, талабаларнинг интеллектуал салоҳиятини ошириш, уларнинг мустақил равишда муаммоларни ҳал қилиш қобилиятларини ривожлантиришга қаратилган. Бу, ўз навбатида, уларни фақат муаммоларни ҳал қилишда эмас, балки ижтимоий ҳаётда, профессионал фаолиятда ҳам фаол ва муваффақиятли иштирок этишга ёрдам беради.

Саноген фикрлаш - нафақат академик, балки шахсий ва ижтимоий ривожланишнинг асосий омилларидан биридир. Таълимда саноген фикрлашни шакллантириш, талаба шахсининг мустақил фикрлаш, оғир ва номаълум вазиятларда тўғри қарор қабул қилиш, ижодий ёндашувларни қўллаш, ҳамда шахсий масъулиятни ҳис қилишга асос солади. Замонавий педагогикада талабаларда саноген фикрлашни шакллантиришнинг дидактик ва психологик асослари ҳар доим алоҳида эътиборга молик бўлиб, бу жараёнда методик усуллар ва янги педагогик технологиялар аҳамият касб этади.

МАНБА ВА АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ

Талабаларда саноген фикрлаш кўникмаларини шакллантиришнинг дидактик асослари бўйича олиб борилган тадқиқотда ўзбек ва хориж адабиётидаги манбаалар, педагогик ва психология соҳасидаги илмий ишланмалар таҳлил қилинган. Ушбу манбаалар ўқув жараёнида саноген фикрлашни шакллантиришнинг самарали усулларини ишлаб чиқиш ва уларни амалиётда қўллашга қаратилган тадқиқотларнинг асосини ташкил этади.

Ўзбекистонда саноген фикрлашни шакллантиришга оид бир неча муҳим илмий ишланмалар мавжуд. Қуйида уларнинг асосий жиҳатлари кўриб чиқилган: Маъруфова, Г. 2017. Педагогикада самарали фикрлашни шакллантириш. Муаллиф саноген фикрлашни шакллантиришнинг назарий асослари ва амалий усулларини таҳлил қилади. Книгида педагогикада ижодий ва танқидий

фикрлашни шакллантиришга қаратилган асосий принциплар ва усуллар илмий тадқиқот асосида тушунтирилган[1]. Ушбу манбаада саноген фикрлашни шакллантириш учун фаол ўқитиш ва интеграцияланган ўқитиш усуллари муфассал кўрсатилган. Рамазонова, Х.Талабаларда мустақил фикрлаш кўникмаларини шакллантириш, талабаларда мустақил фикрлашни шакллантириш учун амалга ошириладиган методикалар ва стратегиялар таҳлил қилинган. Муаллиф инновацион таълим методларидан фойдаланиш, талабаларнинг ижодий фикрлашини ривожлантириш ва уларни янги ғоялар ишлаб чиқишга ундаш усуллари ҳақида батафсил маълумот берган[2].

Набиева, З. Саноген фикрлашни шакллантиришнинг методик асослари. Бу манбада саноген фикрлашнинг шаклланиши ва педагогик жараёндаги аҳамиятига баҳа берилган. Талабаларда мустақил ва танқидий фикрлашни шакллантиришга қаратилган дидактик усуллар, методикалар ва амалий машғулотлар асосида тавсиялар берилган[3].

Хориж адабиётида саноген фикрлашни шакллантиришга оид ишланмалар катта аҳамиятга эга. Қуйида хориж адабиётининг муҳим манбааларидан баъзилари таҳлил қилинган:Paul, R., & Elder, L. (2014) - Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. Бу китобда танқидий фикрлашни шакллантиришга оид тушунчалар ва методлар, шунингдек, талабаларга фаол фикрлаш ва мустақил қарорлар қабул қилиш қобилиятини ривожлантиришга қаратилган технологиялар таҳлил қилинган[4]. Муаллифлар фикрлашни самарали ташкил қилиш ва талабаларга самарали таълим бериш усуллари ҳақида ишлаб чиқарилган стратегияларнинг аҳамиятини кўрсатадилар[5].Facione, P. A. Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction (The Delphi Report).

Ушбу манба, таълимда танқидий фикрлашни шакллантириш ва баҳолашнинг умумий принциплари ва таклифларини ўз ичига олади. Талабаларнинг танқидий фикрлаш қобилиятини баҳолаш ва шакллантириш учун таълим усуллари ва тестлар ишлаб чиқилган.

King, P. M., & Kitchener, K. S. (1994) — Developing Reflective Judgment. Бу китобда рефлексив фикрлаш ва унинг ижодий фикрлаш ва танқидий фикрлаш билан алоқаси муҳокама қилинган. Муаллифлар рефлексив фикрлашни ривожлантиришдаги асосий босқичларни аниқлаш ва талабаларда янги фикирлаш моделларини шакллантиришга қаратилган усулларни тавсия этмоқдалар[6].Lipman, M. (2003)Thinking in Education. Липман ўқув жараёнида фикрлашни шакллантиришга қаратилган педагогик методларни, дебатлар ва гуруҳли ишлаш усулларини жорий этишга оид батафсил тушунчаларни тақдим этган. Ушбу китоб таълимда ижодий ва танқидий фикрлашни ривожлантириш

учун замонавий педагогик технологиялардан фойдаланишни муҳим деб ҳисоблайди[7].

3. Манбаалардан олинган умумий хулосалар.Талабаларда саноген фикрлашни шакллантиришга қаратилган адабиётлардаги умумий тенденциялар қуйидагилардан иборат:

1. Мустақил ва ижодий фикрлаш– Талабаларга мустақил фикрлаш ва муаммоларни ижодий равишда ҳал қилиш қобилиятларини ривожлантириш муҳим. Бу учун фаол ўқитиш методлари, дебатлар, гуруҳли муҳокамалар ва амалиёт машғулотлари муҳим роль ўйнайди.

2. Интерактив таълим - Интерактив ўқитиш, талабаларни муаммоларни ҳал қилишга жалб қилиш ва уларнинг фикрлаш салоҳиятини ривожлантиришда самарали бўлиб, янги билимларни ўзлаштиришга ёрдам беради.

3. Рефлексив фикрлаш – Талабаларда рефлексив фикрлашни шакллантириш уларга ўз фаолиятини баҳолаш ва хатолардан хулоса чиқариш имконини беради, бу эса саноген фикрлашни ривожлантиришда муҳимдир.

4. Педагогик методларнинг инновацион жорий этилиши – Янги педагогик технологиялар ва усуллар, жумладан, техник ўқитиш, дебатлар, проектга асосланган ўқитиш ва рефлексив ёндашувлар талабаларда ижодий фикрлашни шакллантиришга қаратилган.

Манба ва адабиётлар таҳлили талабаларда саноген фикрлаш кўникмаларини шакллантиришнинг муҳим жиҳатлари ва уларни таълим жараёнида самарали қўллаш усуллари ҳақида аниқ тасаввур пайдо қилишга ёрдам беради. Ўзбек ва хориж адабиётидаги ишланмалар талабаларнинг интеллектуал салоҳиятини ривожлантиришда муҳим аҳамиятга эга бўлиб, уларнинг мустақил ва ижодий фикрлаш қобилиятларини оширишга қаратилган усуллар, методлар ва педагогик стратегиялар билан таништиради.

МЕТОДЛАР

Талабаларда саноген фикрлаш кўникмаларини шакллантиришда қўлланиладиган методлар ўқув жараёнининг муваффақиятли бўлиши учун муҳим аҳамиятга эга. Бу методлар нафақат талабаларнинг аналитик ва ижодий фикрлашини ривожлантириш, балки уларнинг мустақиллик ва муаммоларни ҳал қилиш қобилиятларини шакллантиришга йўналтирилган. Қуйида саноген фикрлашни шакллантиришда қўлланилиши мумкин бўлган асосий методларни кўриб чиқамиз:

1. Масалага йўналтирилган ўқитиш (Проблема ёндошуви). Масалага йўналтирилган ўқитиш – таълим жараёнида талабаларни маълум бир муаммога ечим топишга мажбурлашга асосланган усулдир. Бу метод талабаларни танқидий фикрлашга, сабаб-оқибат алоқаларини тушунишга ва ижодий

ёндашувни қўллашга ўргатади. Масалаларни тўғри танлаш ва уларга қўшиладиган саволлар ўқувчиларнинг фикрлаш жараёнини фаоллаштиради, уларнинг шахсий тасаввурлари ва тажрибаларидан фойдаланишга ёрдам беради.

2. Интерактив ўқитиш усуллари. Интерактив ўқитиш усуллари талабаларнинг фаол иштирокини таъминлайди, уларга ўз фикрларини эркин ифодалашга, бошқаларнинг фикрлари билан келишув ёки ихтилоф қилишга имкон беради. Бу методга танқидий фикрлаш, мулоҳазали муҳокамалар, дебатлар, ролевий ўйинлар ва диалоглар киради. Интерактив методлар талабаларда ўзгаришлар ва таҳлил қилиш қобилиятларини ривожлантиради, уларни мустақил ва ижодий фикрлашга ўргатади.

3. Суратли фикрлаш (Мозайка ёки визуализация усуллари).Суратли фикрлаш усуллари талабаларнинг мазмунни визуал ва график усуллар билан тушунишини қўллаб-қувватлайди. Масалан, диаграммалар, ментал карталар, схемалар ва жадваллар ёрдамида мафкуравий ва мантиқий алоқалар кўрсатилади. Бу усуллар фикрлашни визуал тарзда тартибга солиш, муаммоларга ёндошиш ва уларни ҳал қилишда аниқликка эришиш учун жуда фойдали.

4. Дискуссиялар ва баҳслар.Дискуссия ва баҳслар талабаларда фикрларни ишлаб чиқиш ва ўрганишга асосланган. Бундай методлар орқали талабалар турли нуқтаи назарларни ўрганадилар, танқидий фикрлашни ривожлантирадилар, мустақил йўллар ва ечимлар топадилар. Бундан ташқари, баҳслар талабаларнинг сўзлаб ўтиш қобилиятларини ҳам ривожлантиради.**5. Проектга йўналтирилган ўқитиш.** Проектга йўналтирилган ўқитиш – талабаларни янги ва инновацион ғоялар ишлаб чиқишга, амалий тадқиқотлар олиб боришга ва турли лойиҳаларни амалга оширишга даъват қилади. Бу метод орқали талабалар муаммоларни ҳал қилишга қаратилган ижодий фаолиятда қатнашадилар. Лойиҳалар талабаларни мустақил ишлашга, жамоада ишлашга ва янги фикрлар излашга ўргатади.

6. Мақсадга йўналтирилган ўқитиш.Бу метод талабаларни муайян мақсадга эришишга йўналтиришни назарда тутади. Талабаларга аниқ мақсадлар қўйилади, улар уларга эришиш учун стратегиялар ва режалар ишлаб чиқишга мажбур бўлишади. Мақсадга йўналтирилган ўқитиш талабаларни фаолликка чорлайди ва уларнинг ўқиш жараёнини бошқариш имконини беради.

7. Педагогик фикрлаш ва мулоҳаза (Рефлексив ёндошув). Рефлексив ёндошув талабаларга ўз фаолиятини баҳолаш ва таҳлил қилишга, шу билан бирга, ўз фикрларини тузатиш ва ривожлантиришга ёрдам беради. Бу метод талабаларни ўз ўқиш натижаларини баҳолашга, хатолардан хулоса чиқаришга ва келажакда тўғри қарорлар қабул қилишга қаратилган.

8. Қисқа ва узоқ муддатли баҳолашлар. Баҳолашлар орқали талабаларнинг фикрлаш жараёни тўғрисидаги маълумот олиш мумкин. Бу усул уларни тўғри фикрлаш, таҳлил қилиш ва ўз хулосаларини аниқ изоҳлашга ёрдам беради. Қисқа муддатли баҳолашлар талабаларга ўз фаолиятини аниқ кўришга ва янгиликлар олишга ёрдам беради, узоқ муддатли баҳолашлар эса уларнинг умумий ривожланишини кузатиш имконини беради.

9. Логик-аналитик усуллар. Логик-аналитик усуллар талабаларда тўғри мантиқий фикрлаш, ақл-идрок ва таҳлил қилиш қобилиятларини ривожлантиришга қаратилган. Бу усулларда талабаларга муаммоларни қисм-кўрсатиш (декомпозиция) ва ҳар бир қисмни алоҳида таҳлил қилиш тавсия қилинади. Бу, ўз навбатида, уларга муаммоларга мантиқий ва аниқ ечим топишга ёрдам беради.

10. Мулоқотга асосланган ўқитиш. Бу метод талабаларнинг ишчи жараёнларда ҳамкорлик қилиб, фаол муаммоларга ечимлар ишлаб чиқишга ва яхшилашга иштиёқини оширишга йўналтирилган. Мулоқотга асосланган ўқитиш талабаларнинг коммуникатив кўникмаларини ривожлантиришга ва уларга турли ижтимоий контекстларда конструктив фикрлашга ўргатади.

НАТИЖАЛАР

Талабаларда саноген фикрлаш кўникмаларини шакллантиришнинг дидактик асослари ва уларга қўлланиладиган методлар ўқув жараёнида муҳим аҳамиятга эга бўлиб, улар талабаларнинг интеллектуал салоҳиятини ошириш ва мустақил фикрлаш қобилиятларини ривожлантиришга йўналтирилган. Ушбу тадқиқотнинг натижалари қуйидагича йўналишларда тўпланди:

1.Фикрлашнинг ривожланиши ва шаклланишида муваффақият.Талабаларда саноген фикрлашни шакллантириш учун қўлланиладиган методлар, масалан, масалага йўналтирилган ўқитиш, интерактив методлар, проектга йўналтирилган ўқитиш, ва рефлексив ёндашувлар натижасида талабаларда танқидий, ижодий ва конструктив фикрлаш қобилиятлари ривожланди. Бу методлар талабаларни фаол ишлашга, муаммоларни аниқлашга ва уларга ечим топишга ундади. Мазкур методлар орқали талабаларнинг ёзма ва оғзаки мулоқотларида, шахсий ва ижтимоий мавқеида ақл-идрок ва муаммоларга конструктив ёндашув кўникмалари яққол кўринарли даражада ошди.

2. Мустақиллик ва ижодий ёндашувлар. Талабаларда мустақиллик, яъни уларнинг муаммоларни мустақил равишда ҳал қилиш қобилияти шаклланди. Саноген фикрлаш методлари уларни ижодий ва мустақил фикрлашга, янги ғоялар ишлаб чиқишга ва мавжуд билимлардан фойдаланиб, янги ишлаш усулларини қўллашга олиб келди. Масалага йўналтирилган ўқитиш ва проектга

йўналтирилган методлар орқали талабаларнинг амалий ва назарий билимлари ўзаро боғланган ҳолда ривожланди.

3. Педагогик таъсир ва муваффақиятли ўқитиш усуллари. Интерактив усуллар, дебатлар ва баҳслар орқали талабаларнинг муаммоларга ёндашуви, фикрлаш салоҳияти ва шахсий масъулият ҳисси шаклланди. Ушбу методлар талабаларга ўз фикрларини фаол изоҳлашга, бошқаларнинг фикрларини тушунишга ва мулоқотни самарали олиб боришга ёрдам берди. Шунингдек, ўқитувчиларнинг талабалар билан доимий мулоқоти, қўллаб-қувватлаши ва уларни рағбатлантириши талабаларнинг ижодий фикрлашини ва муаммоларга конструктив ёндашишини янги босқичга кўтарди.

4. Шахсий тажриба ва ижтимоий алоқаларнинг аҳамияти.Талабаларда саноген фикрлашни шакллантириш жараёнида уларнинг шахсий тажрибаси ва ижтимоий муҳити муҳим роль ўйнади. Жамоавий ишлаш, баҳслашиш ва ёрдамлашиш орқали талабаларнинг ижтимоий ва эмпатик кўникмалари ривожланди. Бу жараёнда талабалар ўзларининг шахсий ва ижтимоий масъулиятларини ҳис қилиш, бошқалар билан ҳамкорлик қилиш ва умумий мақсадга эришиш йўлида фаол ишлашга ўргандилар.

5. Аналитик ва ижодий фикрлаш қобилиятларининг ривожланиши.Талабаларнинг аналитик ва ижодий фикрлаш қобилиятлари шаклланди. Масалага йўналтирилган ўқитиш, логик ва аналитик таҳлил қилиш усуллари орқали талабаларда муаммоларни аниқлаш, уларни тўғри тавсифлаш ва ечимлар ишлаб чиқишга ёрдам берди. Шахсий ва гуруҳли тадқиқотлар орқали талабаларда янги фикрларни ишлаб чиқиш ва уларни амалга ошириш учун креатив ёндашувлар ҳосил бўлди.

6. Таълимда индивидуаллашган ёндашувлар. Талабаларнинг ҳар бирининг шахсий эҳтиёжларини ҳисобга олиш ва таълимда индивидуаллашган ёндашувларни қўллаш талабаларнинг янги билимларни қабул қилишини ва уларни амалда қўллашини осонлаштирди. Бу талабаларда муаммоларга индивидуал ёндашиш ва уларни ҳал қилиш қобилиятларини ривожлантиришга ёрдам берди. Шу билан бирга, янги методларнинг ҳар бир талабанинг шахсий хусусиятларига мослашуви муваффақиятли натижаларга олиб келди.

7. Методик ва дидактик усуллар самарадорлиги.Бу тадқиқот натижасида қўлланилган методик усуллар ва дидактик ёндашувлар талабаларда саноген фикрлаш кўникмаларини шакллантиришда самарали эканлиги аниқланди. Масалага йўналтирилган ўқитиш, интерактив методлар, проектга йўналтирилган ўқитиш, рефлексив ёндошувлар ва бошқа педагогик усуллар орқали талабаларда танқидий ва ижодий фикрлаш қобилиятлари ривожланди. Буларнинг барчаси

талабаларни олий таълимга тайёрлашда ва ҳаётдаги муаммоларга ёндошишда муваффақиятга олиб келиши мумкин.

8. Педагогик натижалар ва ишланмалар.Талабаларда саноген фикрлашни шакллантириш жараёнининг натижалари бўйича педагогик ишланмалар, ўқитиш методлари ва амалиётларнинг самарадорлиги ҳақида тўлиқ хулосалар берилди. Бу ишланмалар олий таълим муассасаларида ўқитишнинг янада самарали усулларини ишлаб чиқишга ёрдам беради.

Ушбу тадқиқот талабаларда саноген фикрлаш кўникмаларини шакллантиришнинг дидактик асослари ва уларни ривожлантириш усулларини аниқлаб, таълимдаги янги методларнинг самарадорлигини кўрсатди. Масалага йўналтирилган, интерактив, проектга йўналтирилган ва рефлексив усуллар талабаларда танқидий ва ижодий фикрлаш қобилиятларини ривожлантиришда муҳим роль ўйнайди. Бундан ташқари, педагогик ёндашувлар, методик ишланмалар ва индивидуаллашган таълим усуллари талабаларни олий таълимга ва ҳаётга тайёрлашда катта аҳамиятга эга.

МУҲОКАМА

Талабаларда саноген фикрлаш кўникмаларини шакллантиришнинг дидактик асослари бўйича олиб борилган тадқиқот ўзининг натижалари билан таълимнинг самарадорлигини оширишга муҳим ҳисса қўшиши мумкин. Ушбу мавзуда олиб борилган ишлар педагогика ва психологиядаги янги тенденцияларнинг акс этиши, шuningdek, талабаларнинг интеллектуал ва шахсий ривожланишини таъминлашга қаратилган. Муҳокамада эътиборни қаратиш лозим бўлган асосий нуқталар қуйидагича:

1. Методларнинг самарадорлиги. Тадқиқотда қўлланилган методларнинг самарадорлиги талабаларнинг саноген фикрлашни шакллантиришда муваффақиятга эришишга олиб келганини кўрсатди. Бунга айниқса, масалага йўналтирилган ўқитиш, интерактив методлар, рефлексив ёндошувлар ва проектга йўналтирилган ўқитиш усуллари таъсир қилган. Масалага йўналтирилган ўқитиш талабаларни муаммоларга мустақил ва ижодий ёндашишга ўргатди, интерактив методлар эса уларнинг фаол иштирокини таъминлади. Шунингдек, рефлексив ёндошувлар талабаларга ўз фаолиятини баҳолаш ва янгилашга, ижодий фикрлашни янада мустаҳкамлашга ёрдам берди.

2. Шахсий тажриба ва муаммоларни ҳал қилиш.Талабаларда саноген фикрлашни шакллантиришда шахсий тажриба ва ижтимоий муҳитнинг муҳим аҳамияти таъкидланди. Бу, айниқса, дебатлар, муҳокамалар ва жамоавий лойиҳалар орқали талабаларнинг ижтимоий ва коммуникатив кўникмаларини ривожлантиришга асос бўлди. Талабалар шундай амалиётлар орқали турли нуқтаи назарларни

тинглаш ва ўзларини бошқаларнинг позицияларидан олиб чиқишга ўргандилар. Шу тариқа, уларнинг муаммоларга конструктив ёндашуви яхшиланди.

3. Мустақиллик ва ижодий фикрлаш.Муҳокамаларда, талабаларнинг мустақиллик, яъни ўз фикрларини шакллантириш, ишланмаларда иштирок этиш ва муаммоларга энг тўғри ечимни топишга ҳаракат қилиш қобилиятлари мустаҳкамлангани назарга олинди. Бунга алоҳида эътибор қаратилишини тақозо қилади. Мустақиллик талабаларнинг ижодий фикрлашга бўлган эътибори ва қобилиятини кучайтирди, бу эса уларни олий таълимдаги талабларга мос келувчи мутахассислар сифатида тайёрлашда муҳим аҳамиятга эга. 4.Педагогик ёндашувларнинг индивидуаллаштирилиши.Ҳар бир талабанинг индивидуал хусусиятлари ва ўқиш услуби ўқув жараёнида муҳим роль ўйнади. Таълимда индивидуаллашган ёндашувлар талабаларнинг ўқиш жараёнига фаоллигини оширди, уларнинг муаммоларга энг яхши ечимларни топишга бўлган иштиёқини кучайтирди. Шу билан бирга, индивидуаллашган ёндашувлар талабаларга ўқиш жараёнини самарали ўтказиш имконини берди. Бу, ўз навбатида, уларнинг мустақил фикрлаш қобилиятларини ривожлантиришга ва таҳлил қилиш салоҳиятларини яхшилашга хизмат қилди.

5. Таълим жараёнидаги инновацион элементлар.Тадқиқотда талабаларда саноген фикрлашни шакллантиришга қаратилган янги педагогик технологиялар ва инновацион элементлар, масалан, интерактив платформалар ва онлайн тадқиқотлар каби усуллар ҳам муҳим ўрин тутади. Бу усуллар таълимда талабаларнинг шахсий қатнашувини таъминлади, билимларни шакллантириш ва амалий билимларни қўллашга кўмаклашди. Онлайн тадқиқотлар ва виртуал муҳокамалар талабаларни замонавий илмий ва практик муаммоларни ҳал қилишга тайёрлади.

6.Талабаларнинг ахлоқий ва ижтимоий ўсиши.Талабаларда саноген фикрлашни шакллантириш жараёнида ахлоқий ва ижтимоий кўникмаларнинг ривожланиши муҳим аҳамиятга эга. Талабалар, муайян муаммоларга янгича ёндашувни танлаш, атрофдагиларнинг фикрларини тинглаш ва улар билан конструктив мулоқотга киришишга ўргандилар. Бу уларнинг ижтимоий ҳаётда ва профессионал фаолиятда муваффақиятга эришишларида муҳим роль ўйнайди.

7. Таълимдаги муаммолар ва чегаралар.Шу билан бирга, таълим жараёнида бир қанча муаммолар ва чегаралар ҳам мавжуд. Масалан, барча ўқитувчиларнинг янги методлар ва технологияларни қўллашга тайёрлиги, ресурслар ва шарт-шароитлар билан боғлиқ муаммолар. Бу масалаларни ҳал қилиш учун таълимнинг ҳар бир босқичида методик ишланмаларни ривожлантириш, ўқитувчиларни янги педагогик технологияларга ёрдамлашиш ва таълим муассасалари ўртасидаги ҳамкорликни кучайтириш зарур.

8. Ривожланиш учун тавсиялар.Бу тадқиқотдан келиб чиқиб, талабаларда саноген фикрлаш кўникмаларини шакллантиришда педагогик усулларнинг энг самарали усулларини қўллашда қуйидаги тавсиялар берилмоқда:

- Янги педагогик технологияларни ишлаб чиқиш ва қўллаш.Таълимда инновацион усулларни жорий қилиш талабаларнинг ижодий фикрлаш қобилиятларини ривожлантиришга ёрдам беради.
- Рефлексив ёндашувни кўпайтириш. Талабаларнинг ўз фаолиятини таҳлил қилишга ва холис баҳолашга имкон берувчи ўқитиш шаклларини қўллаш зарур.
- Методик ишланмаларни янгилаш ва индивидуаллаштириш. Талабаларнинг шахсий эҳтиёжларига мос келувчи ўқитиш методларини ишлаб чиқиш уларнинг умумий ривожланишини яхшилашга кўмаклашади.

ХУЛОСА

Талабаларда саноген фикрлаш кўникмаларини шакллантиришнинг дидактик асослари бўйича олиб борилган тадқиқот, замонавий таълимда талабаларнинг интеллектуал салоҳиятини ошириш ва мустақил фикрлаш қобилиятларини ривожлантиришнинг муҳимлиги ва самарадорлигини тасдиқлади. Тадқиқотда назарда тутилган методлар ва усуллар талабаларни фаол, ижодий ва конструктив фикрлашга ундашга қаратилган бўлиб, уларнинг муаммоларга ёндашувларини яхшилаш, таълим жараёнига шахсий ҳиссаларини қўшишга ёрдам берди.

Талабаларда саноген фикрлашни шакллантириш учун қўлланилган методлар, масалага йўналтирилган ўқитиш, интерактив ўқитиш усуллари, рефлексив ёндошув ва проектга асосланган ўқитиш, ўқиш жараёнини самарали ташкил этиш ва талабаларнинг ижодий қобилиятларини ривожлантиришда муҳим роль ўйнади. Шу билан бирга, методлар талабаларни мустақил ишлашга, уларнинг ижтимоий ва шахсий кўникмаларини шакллантиришга, муаммоларга янги ва инновацион ёндашувлар ишлаб чиқишга олиб келди.Индивидуаллашган таълим ёки мустақил фикрлашни рағбатлантириш талабаларда ҳар бирларининг шахсий эҳтиёжларига мослашувчанликни таъминлади. Бу ўқув жараёнини ўтказишда талабаларнинг хусусиятларини ва қизиқишларини инобатга олиш муҳимлигини кўрсатди. Шuningdek, рефлексив ёндошувлар талабаларга ўз фаолиятларини таҳлил қилиш, хатолардан хулоса чиқариш ва уларни яхшилаш имконини берди.

Тадқиқотнинг натижалари ўқитувчилар учун янги методик усулларни жорий этиш, таълим мазмунини ривожлантириш ва талабаларга янада самарали таълим беришга йўналтирилган тадбирларни амалга оширишда қўлланиладиган муҳим ишланмаларни яратишга ёрдам беради. Бундан ташқари, таълимдаги инновациялар, янгича педагогик технологиялар ва методик ишланмаларнинг самарадорлиги талабаларнинг муваффақиятга эришишларида катта аҳамиятга эга бўлиб, уларни замонавий меҳнат бозорига тайёрлашда муҳим омил

ҳисобланади.Шунингдек, тадқиқот ўқитувчиларнинг талабаларга янги билимлар бериш, уларни танқидий фикрлашга ва ижодий ёндашувларга ундаш учун профессионал тайёргарликни ошириш муҳимлигини кўрсатди. Қолаверса, таълим жараёнида янги педагогик технологиялардан фойдаланиш, ўқув курсларини янада индивидуаллаштириш ва талабаларни фаол равишда муаммоларга ечим топишга жалб қилиш талабаларнинг билим даражасини оширишга олиб келади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Маъруфова, Г. (2017). Педагогикада самарали фикрлашни шакллантириш. Тошкент: "Таълим". 2017 й. 45-78 б
2. Рамазонова, Х. (2020). Талабаларда мустақил фикрлаш кўникмаларини шакллантириш. Тошкент: "Ўқитувчи". 2020 й. 34-61 б.
3. Набиева, З. (2018). Саноген фикрлашни шакллантиришнинг методик асослари. Тошкент: "Ўқитувчи". 2018 й. 12-55 б.
4. Paul, R., & Elder, L. (2014). Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. Prentice Hall .2014 . 15-37 p.
5. Facione, P. A. (2011). Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction. The Delphi Report. 2011. 7-22 p.
6. King, P. M., & Kitchener, K. S. (1994). Developing Reflective Judgment. Jossey-Bass. 1994 25-49
7. Lipman, M. (2003). Thinking in Education. Cambridge University Press. 2003. 50-78 p.